

Govor, ki rani, in razmerja moči: primer LGBTQ+ skupine

Abstract

Injurious Speech and Power Relations: The Case of LGBTQ+ Groups

Definitions of hate speech as a form of speech that aims to upset, injure and insult do not only emphasize intolerant attitudes and verbal aggression, but the minority status of the social groups targeted as well. Despite the acknowledgment of the 'minority status' of social groups, asymmetrical power relations are often overlooked. This particularly concerns cases where the 'minority' status is reduced to a purely numerical relation between the social majority and minority, overlooking the power relations that exist between them. Such a de-contextualization neglects the difference between hate speech and insulting speech, which, in an extreme scenario, can provide a basis for the criminalization of the demands of marginalized groups. This stands in complete opposition to the aim of the regulations of hate speech as proposed by the Council of Europe's definition of hate speech. The present article is a contribution in support of the thesis that hate speech represents a specific form of speech that injures (injurious speech), precisely because of specific material conditions and positions of social groups targeted by hate speech. Hate speech strengthens existing social inequalities. In the analysis, we focus on graffiti with hateful content targeting LGBTQ+ groups and communities, as well as on the practices and tactics of their resistance.

Keywords: hate speech, social vulnerability, violence, tolerance, transgender, LGBTQ+ groups, graffiti

Nina Perger holds a Masters' Degree in Social Pedagogy. She is a researcher and an assistant at the Faculty of Social Sciences. Her research concentrates on power relations between genders, on marginalized sexual and gender identities, and on everyday life of persons with non-normative sexual and gender identities. (nina.perger@fdv.uni-lj.si)

Metka Mencin Čeplak is an assistant professor of social psychology and a lecturer at the Faculty of Social Sciences. Her research concentrates on the construction of stigmatized identities, on the conditions and effects of stigmatization and discrimination, and on the role of psychological science in power relations. (metka.mencin-ceplak@guest.arnes.si)

Povzetek

Definicije sovražnega govora kot ene od oblik govora, ki vznemirja, rani, žali, poleg nestrpnosti in agresivnosti izražanja izpostavljajo manjšinski status skupin in oseb, proti katerim je govor usmerjen. Kljub temu se v razpravah o sovražnem govoru pogosto spregleda asimetrija moči, in to neredko celo tedaj, ko se sicer poudarja manjšinski status določenih družbenih skupin, vendar se razmerje med večino in manjšino obravnava kot številsko. Taka dekontekstualizacija briše razliko med sovražnim in žaljivim govorom. To v skrajnem primeru lahko privede do kriminalizacije zahtev podrejenih, kar je v popolnem nasprotju z namenom regulacije, ki jo implicirajo definicije sovražnega govora, kakršna je definicija Sveta Evrope. Pričujoče besedilo je prispevek v podporo tezi, da je sovražni govor specifična oblika govora, ki rani, natanko zaradi specifičnih materialnih pogojev in pozicij, ki jih družbene skupine, na katere govor meri, zasedajo v družbeni ureditvi in razmerjih moči, in da prav zato še dodatno utrjuje neenakosti. V analizi konkretnega primera se omejujemo na sovražne grafite zoper LGBTQ+ skupine in skupnosti ter na strategije njihovega odpora.

Ključne besede: sovražni govor, družbena ranljivost, nasilje, toleranca, transspolnost, LGBTQ+ skupine, grafiti

Nina Perger, mag. prof. soc. ped., mlada raziskovalka in asistentka na Fakulteti za družbene vede. Raziskovalno se ukvarja z razmerji moči med spoli, z marginaliziranimi seksualnimi in spolnimi identitetami ter z vsakdanjim življenjem oseb z nenormativnimi seksualnimi in spolnimi identitetami. (nina.perger@fdv.uni-lj.si)

Metka Mencin Čeplak, docentka socialne psihologije, predavateljica na Fakulteti za družbene vede. Raziskovalno se ukvarja s konstrukcijo stigmatiziranih identitet, s pogoji in učinki stigmatizacije in diskriminacije ter z vlogo psiholoških vednosti v oblastnih razmerjih. (metka.mencin-ceplak@guest.arnes.si)

Uvod

Kot opozarja Judith Butler (1997), moč govora, da rani, ne izhaja iz izrečenih besed kot takih, temveč se njegova moč, da poškoduje, akumulira skozi zgodovinsko sedimentacijo podobnih načinov naslavljanja subjekta, ki mu „ji“ pripisejo »družbeno mesto« ali »nemesto«. Jezik torej sam po sebi ni samostojen mehanizem nasilja – čeprav ga izvaja –, saj se nasilne interpelacije subjekta na družbeno podrejeno pozicijo opirajo na zgodovinskost asimetričnih razmerij moči, na zgodovinskost interpelacij, skozi katere se reproducira družbena podrejenost določenih družbenih skupin. Sovražni govor je tako performativen, poustvarja pogoje izrečenega in samo izrečeno, sokonstituira pogoje družbene eksistence, čeprav ne na determinističen, totalen način, ki bi vnaprej preprečil oziroma onemogočil možnost odpora (ibid.). Ob obravnavanju sovražnega govora oziroma govora, ki rani (*injurious speech*), je torej treba tematizirati družbene pozicije izjavljalka_ca in naslovljenke_ce ter družbena razmerja moči oz. razmerja med družbenimi skupinami, katerim izjavljalka_ec in naslovljenka_ec pripadajo ali pa sta prepoznana_i kot pripadnice_ki teh skupin, s fokusom na relativno družbeno privilegiranost oziroma deprivilegiranost ene in druge družbene skupine (ibid.).²

Namen tega prispevka je analizirati politične pogoje in učinke sovražnega govora in konkretne prakse odpora. Analiza temelji na konceptualizaciji sovražnega govora, ki upošteva družbena razmerja moči, in na problematizaciji apropiacije »družbenih poškodb« s strani privilegiranih družbenih skupin, pri tem pa vključuje analizo grafitov s sovražnim govorom oziroma govorom, uperjenim proti LGBTQ+ skupinam, ter analizo taktičnih uporov proti tovrstnim interpelacijam s strani

¹ Podčrtaj se uporablja kot oblika preseganja spolno binarnega zaznamovanja v jeziku in vključuje osebe vseh spolov, ne le družbeno prepoznana moškega in ženskega spola (Perger, 2016).

² To asimetrijo moči upošteva tudi definicija, ki jo je leta 1997 predlagal Odbor ministrov Sveta Evrope: po tej definiciji sovražni govor vključuje »vse oblike izražanja, ki širijo, razpihujejo, spodbujajo ali opravičujejo rasno sovraštvo, ksenofobijo, antisemitizem ali druge oblike sovraštva, ki temeljijo na nestrpnosti, kar vključuje nestrpnost, izraženo z agresivnim nacionalizmom in etnocentrizmom, diskriminacijo in sovraštvom proti manjšinam, migrantom ali osebam z migrantskim ozadjem«.

LGBTQ+ skupin in zaveznic_kov. Analiza grafitov se v tem prispevku osredotoča na ožji izbor grafitov z LGBTQ+ vsebino. Po vsebinski selekciji je bilo v analizo vključenih 82 (od skupaj 224) grafitov, ki jih v projektu Dekontraminacija, ki se fokusira na sovražni in emancipatorni govor v grafitih ter na nevtralizacije sovražnega govora z besednimi preigravanji, od leta 2013 zbira Društvo Appareo. Analiza se omejuje na grafite na območju Slovenije (predvsem Ljubljane).

Družbene in politične razmere in učinki sovražnega govora

Namen sovražnega govora je vsaj dvojen: utrjevanje podrejenega statusa depri- vilegirane skupine in utrjevanje namišljene skupnosti somišljenic_kov (Anderson, 2007; Salecl, 1995), zato izraz »naslovljenke_ci« zajema oboje: podrejeno skupino in (potencialne) somišljenice_ke izjavjalke_ca.

Judith Butler (2010; 2014; 2015a; 2016) zapiše, da je subjekt nujno relacijski in kot tak_a zaznamovan_a s pogoji, ki jih ni sam_a izbral_a, torej s pogoji radikalne neprostovoljnosti, ranljivosti in odvisnosti od načina interpeliranja v družbeno eksistenco. V delu *Senses of the Subject* (2015) sicer eksplicitno ne tematizira razmerij moči, ki konstituirajo radikalne distinkcije med različnimi interpelacijami v družbeno eksistenco, a je iz njenih drugih razprav jasno, da se določenim subjektom odreka vrednost življenja s tem, ko so konstituirani kot »odvečni« in ko je njihovo življenje neprepoznano kot življenje, ki ga je *moč* živeti, ali kot življenje, ki ga je vredno živeti (Butler, 2012).

Ranljivost je torej odvisna od družbenih razmer, zato jo je treba obravnavati v okviru političnosti oziroma družbenosti, tj. upoštevajoč razmere, ki uokvirjajo neenako distribuiranost ranljivosti in konstituirajo »slabo življenje« (*bad life*), to je življenje v razmerah družbene neenakosti (ibid.: 17). Moč govora, ki/da poškoduje, je tako tesno prepletena z močjo, konstituirano skozi zgodovino in razmerja moči: sovražni govor *citira* pogoje družbenih neenakosti, kar v trenutku izjave priključuje zgodovino nasilja, tj. se opre na takšne pogoje družbenih pozicioniranosti, ki so grožnja, vsebovano v govoru, ki poškoduje, že realizirali. Pogoj učinkovitosti govora, ki poškoduje – sovražnega govora –, je torej tranzitivnost, ki presega subjekt, ki izjavlja, čeprav je ta fiktivno konstituiran kot vir izjave (Butler, 2012; o sovražnem govoru kot citiranju gl. tudi Salecl, 1995). Med telesi, ki se dotikajo, so dotikana in se jih dotika, tako ni razmerja simetričnosti, temveč so dotiki radikalno asimetrični, tj. njihovo razmerje ni recipročno, niti ni enosmerno, saj je telo, ki se dotika, vedno že tudi »dotikano« oziroma zaznamovano (Butler, 2015b). Pri govoru to pomeni, da govor poškoduje s tem, ko citira obstoječe norme in razmerja moči, posledica pa je utrditev teh istih norm in razmerij podrejanja in dominacije.

Družbene in lingvistične prakse so prepletene in jih ni mogoče obravnavati izolirano (Butler, 1999). Ali kot zapiše Sara Ahmed, sovrašтво poustvarja razpore-

ditev subjektov z nekaterimi in *proti* drugim, oblikuje telesa in družbene svetove. Negativne navezanosti navzven so pogoj pozitivnih navezanosti navznoter in s tem konstrukcije kolektivnega subjekta: »Ker ljubimo, sovražimo, in to sovraštvo nas združuje.« (2014: 43) S tem se normativni (privilegiran) subjekt v izjavi sovražnega govora predstavlja kot žrtev, sovražni govor sam pa interpretira kot odziv na fiktivno družbeno poškodbo, ki da grozi s strani nenormativnega, deprivilegirane- ga subjekta (npr. kot odziv na ogroženost tradicionalnih vrednot, tradicionalne raznospolne družine, ogroženost naroda ipd.). Vsakdanjost se prek sovražnega govora in organizacije sovraštva vzpostavi kot že-v-krizi, že-»poškodovano« s strani tistih družbenih skupin, ki ogrožajo normativno s tem, ko ne ustrezajo podobi normativnega subjekta. Tu »afektivna ekonomija« sovraštva ne cirkulira povsem prosto, temveč je pogojena s partikularno zgodovino, ki v določena telesa (kolektivna in prek tega individualna) že investira sovraštvo. Sovraštvo se torej ne producira v trenutku artikulacije (ibid.: 57) in sovražni govor kontinuirano odpira zgodovino nasilja in izključenosti, ki je pravzaprav venomer prisotna v sedanjosti. Na podlagi konceptualizacije sovražnega govora, ki upošteva materialne pogoje ter zgodovinskost nasilja in vzdrževanja družbenih razmerij moči, se zdi smiselno razlikovati med sovražnim govorom z močjo poustvarjanja (družbenih) poškodb (z reprodukcijo podrejenih družbenih pozicioniranosti), tj. govorom s pozicije družbene moči, in govorom, ki po vsebini sicer (lahko) spominja na prvi primer, vendar pa njegova moč ne izhaja iz zgodovinske sedimentiranosti podobnih interpelacij, tj. govorom s podrejene pozicije. V obeh primerih govor lahko rani, vendar je kljub temu njun učinek bistveno različen. Govor, s katerim družbeno podrejeni subjekt izreka sovražnost zoper družbeno privilegiran subjekt (pod pogojem, da gre za isto os kategorizacije), namreč ne sproži procesa sedimentiranja normativnosti in razmerij moči, ki izhajajo iz njih, saj zgodovinskih pogojev moči govora, *da poškoduje*, ni mogoče zaobrniti v samem trenutku izjavljanja.³

Meje svobode govora in premeščanje pozicij

Ker govor lahko rani in hkrati reproducira in pogloblja neenakosti in podreditvena razmerja, in ker hkrati svoboda govora velja za eno temeljnih človekovih pravic oz. svoboščin, je vprašanje regulacije sovražnega govora predmet številnih političnih, pravnih, filozofskih, vsakdanjih razprav in polemik. V teh razpravah se

³ Družbena razmerja moči sicer ne delujejo zgolj po osi specifične družbene kategorizacije, temveč se medsebojno prečijo, iz česar izhaja, da je subjekt izjemno redko le v celoti privilegiran oziroma deprivilegiran. Pri konceptualizaciji sovražnega govora je tako sočasno z relativno de/pri- vilegiranostjo treba upoštevati tudi družbeno umeščenost subjekta in pripisane ter prepoznane družbene pripadnosti v njihovi kompleksnosti, in hkrati upoštevati samo vsebino nasilne interpela- cije v teku. Subjekt, ki je na primer deprivilegiran kot gej, a hkrati privilegiran kot beli moški, ki živi v zahodnem svetu, ima družbeno moč, s pomočjo katere lahko z govorom »poškoduje« naslovljeni subjekt, nebelega begunca.

pogosto pozablja, da je vsak govor reguliran (Fish v Salecl, 1995: 74), tako da se polemike osredotočajo predvsem na vprašanje pravne regulacije govora oziroma na vprašanje, ali je sovražni govor taka vrsta »neprimerne« dejanja, ki opravičuje poseg države, in če ga, pod kakšnimi pogoji. Pri iskanju odgovorov na ta vprašanja se zagovorniki_ce načela nevmešavanja vsaj implicitno opirajo na klasično liberalno teorijo tolerance. Ta teorija se namreč nanaša na področja, ki so definirana kot zasebne izbire posameznice_ka (morala, življenjski slog ...) in naj za javnost ne bi bila pomembna: problem tolerance torej obravnava v okvirih moralnega pluralizma, ki nevmešavanje države v zasebno pojmuje kot vrednost politične tolerantnosti. Vendar pa pri vedenju (torej tudi govoru oz. govornem dejanju), ki je usmerjeno zoper podrejene družbene skupine, ne gre za (individualne) različnosti, kot opozarja Anna Elisabetta Galeotti (2009), ampak za nevidnost in/ali zatiranost določenih družbenih skupin. V tem primeru je problem tolerance nesimetrija v moči, v spoštovanju, družbenem in javnem pripoznanju, torej neenakost in ne individualna svoboda (Galeotti, 2009: 24–25).

Zato A. E. Galeotti kot alternativo klasični teoriji tolerance ponuja koncept pluralistične tolerance, katere moralna vrednost je »v enakosti spoštovanja, njena politična vrednost pa v ureditvi kooperativnega sožitja med različnimi skupinami« (ibid.: 8). To je mogoče le pod pogojem javnega pripoznanja manjšinske kolektivne identitete in njene »drugačnosti«, ki je bila (če je bila) »doslej dopuščena samo v zasebnosti« (ibid.: 28). Javno pripoznanje je, kot poudarja avtorica, prva nujna javna poteza vključevanja v enakopravno državljanstvo, ta proces pa predvideva aktivno vlogo države v odpravljanju pogojev družbene zapostavljenosti. S tem država sicer res odstopa od liberalnega načela nevmešavanja, vendar pa aktivno prevzame odgovornost za realizacijo načel odprtosti, vključevanja in enakosti v spoštovanju in možnostih, ki so tako kot individualna svoboda temeljna liberalno-demokratska načela. Družbene skupine, ki so upravičene zahtevati posebno varstvo, posebno obravnavo, so manjšinske skupine, katerih manjšinski položaj ni naključen. To so torej natanko tiste skupine, ki jih zajema definicija sovražnega govora, iz katere izhaja naša razprava, in ki so zaznamovane z usedlinami zatiranja, ki jih v svojih razpravah o učinkih sovražnega govora problematizirata J. Butler in S. Ahmed. Te skupine so, pravi A. E. Galeotti, upravičene do take obravnave oz. javnih dejanj, ki bi popravila učinke te dolge zgodovine zatiranja, diskriminacij, izključevanj.⁴ In če država manjšinskim skupinam, zaznamovanim z usedlinami zatiranja v preteklosti, prizna pravico do javne tolerance, potem tudi ne bi smela tolerirati vedenj, ki javno podpirajo in reproducirajo zgodovinsko vzpostavljena razmerja

⁴ Avtorica se dobro zaveda, da ta kriterij ne razrešuje dilem praktičnega odločanja o tem, kdo zasluži posebno varstvo. Med posebno težavnimi primeri navaja ustrahovanja in sovražnosti med marginaliziranimi skupinami s podobno zgodovino diskriminacije in zatiranja, pa vprašanje dopustnosti omejevanja žaljivih izjav, ki imajo status znanstvenosti.

dominacije in podrejanja (Galeotti, 2009: 150–151).⁵

Avtorica zavrne še dva pogosta ugovora zoper pluralistično toleranco, ki ju omenjamo, ker sta neposredno povezana z našo analizo sovražnega govora zoper LGBTQ+ skupino: prvi je strah pred neobvladljivostjo konfliktov med kolektivnimi identitetami, drugi pa bojazen, da bi liberalna ureditev postala tarča fundamentalizma določene kolektivne identitete. Prvi ugovor spregleda, da je liberalna javna sfera od nekdaj široko in samoumevno odprta vsaj za eno posebno kolektivno identiteto, ki velja za normativno: beli moški kristjani (same_i dodajamo še heteroseksualni), ki jim v prehodu v javno sfero nikdar ni bilo treba skrivati simbolov svoje identitete (oz. identitet). Na bojazen fundamentalizma pa odgovarja, da pripoznanje kolektivne identitete in vključevanje predvideva spoštovanje demokratičnih institucij.

Kot bomo videle_i v nadaljevanju, poskušajo sovražne reakcije zoper LGBTQ+ skupine, ki je ena od skupin, katerih aktualni družbeni položaj zaznamuje dolga zgodovina nevidnosti in diskriminacije, svojo sovražnost upravičiti prav s predpostavljeno nevarnostjo, da bodo te skupine porušile »naravni red« in svoje preference vsilile vsem, ki ta red spoštujejo. Ta obrat se dogaja celo znotraj feminizma, kot v svoji analizi diskurza transizključujočega feminizma opozarja S. Ahmed (2016b). Transizključujoči feminizem namreč s sklicevanjem na »svobodo govora« in »kritičnost feminizma« legitimizira transfobni govor, vzporedno s to legitimizacijo pa izpelje tudi diskurzivno premestitev, ki cisspolne osebe z družbeno privilegirane pozicije premesti na pozicijo »žrtve« sovražnega govora s strani transfeministk_ov, Te_i so namreč percipirane_i oziroma označene_i kot izrazito agresivne_i in nevarne_i, ko opozarjajo na zatiralskost transizključujočih diskurzov. Biti zatiran_a kot transspolna oseba in na to jasno opozarjati tudi v kritiki transizključujočega radikalnega feminizma, tako postane »sovražni govor« oziroma kršitev »svobode govora«: »občutiti zatiranost postane omejitev svobode drugih«, tj. zdi se, da družbeni napad prihaja s strani tistih, ki so napadene_i (ibid.: 25). Koncept »svobode govora« tako postane ideološko orožje, s katerim se izrazito manjšinski diskurz transfeminizma in družbene skupine transspolnih oseb konstituirajo kot hegemonski in zatiralni v odnosu do navidezno manjšinskega diskurza transizključujočih feministk. Navidezno zato, ker je v konkretnem primeru zaradi cisnormativnosti družbenega življenja dejansko dominanten, čeprav svojo dominantnost poskuša prikriti (Ahmed, 2016b; Stryker in Bettcher, 2016). To mu ne uspeva najbolje, saj vsaj implicitno zagovarja hegemonsko cisnormativnost, medtem ko transspolne osebe konstituira kot del »zlobnega falokratskega imperija«, katerega namen je invazija v »ženske« prostore kot procese feminističnega izključevanja transspolnih oseb poimenuje Sandy Stone (2006: 223).

⁵ A. E. Galeotti (2009: 166) sicer svari pred »pretiranim cenzorskim poseganjem v javni govor« in bolj kot zakonsko omejevanje podpira kulturne in družbene prakse spoprijemanja s sovražnim govorom.

Iz analize transizključujočega feminizma lahko razberemo dinamike premeščanja pozicij (relativno) privilegiranih družbenih skupin, ki z »apropriacijo« »družbenih poškodb« skozi svoje prakse delovanja sprevrčajo (oziroma poskušajo sprevrčati) obstoječa razmerja moči in se predstavljajo kot »ogrožene_i« s strani nenormativnih drugih.

Pred lezbijke na kolena

Podobno afektivno ekonomijo, na kakršno opozarja S. Ahmed (2014) na primeru feminizma, izključujočega do transspolnih oseb, lahko razberemo z analizo primerov sovražnega govora v grafitih zoper LGBTQ+ skupnost. Sovrašstvo do LGBTQ+ skupnosti se namreč utrjuje s sklicevanjem na »demokratsko diktaturo«, ki da ogroža tradicionalne vrednote, tradicionalno raznospolno družino in spolne vloge oziroma, če posplošimo, spolni binarizem in naturalizirano, dehistorizirano konceptualizacijo spola (kot naravnega oziroma biološkega, fiksnega in nespremenljivega, uokvirjenega v navznoter izključujočo binarnost moškega *ali* ženskega spola). O tem pričajo tudi grafiti, kot so »Za zdravo družino«, »Smrt pedrom«, »Lezbijke na kole«, »LGBT degradacija, degeneracija, dekadenca!«, »Stop LGBT«, »Proti LGBT revoluciji«, »Za tradicionalne vrednote« (s podpisom Radikalne Ljubljane), »Ustavimo LGBT revolucijo«, »LGBT je perverzija človeka«, kot tudi grafiti »Ubi pedre«, »Cvek pedru«, »Ubi, ubi peder!«, pripis »Kurac ali pička, ni druge« na nalepko z napisom »Spolov je nešteto« in grafiti »20. 12. Proti teoriji spola«.⁶

Sovražnost proti LGBT+ in govor, ki rani s tem, ko marginalizirano LGBTQ+ skupnost patologizira, degradira in jo označuje kot perverzno, lahko interpretiramo kot odziv na ogroženost privilegiranega statusa heteroseksualnosti oziroma heteronormativnosti in cisnormativnosti, saj pozivajo k *zaščiti* »normalnega«, »zdravega« heteroseksualnega subjekta in tradicionalne raznospolne družine in esencializiranega spolnega binarizma, ki velja za njun »naravni« temelj. Ta naj bi bil ogrožen z LGBTQ+ skupinami, katere pripadnice_ki so družbeno marginalizirane_i, izključene_i ali celo povsem spregledane_i: npr. notranja heterogenost družbene skupine transspolnih oseb, ki se praviloma omejuje zgolj na binarne transspolne osebe, kar izključuje mnogoterost spolov, npr. kvirspolnost, aspolnost ipd. (podob-

⁶ Grafiti »20. 12. Proti teoriji spola« so nastali v času zadnje referendumске kampanje o noveli ZZZDR, o kateri se je odločalo 20. decembra 2015. Med kampanjo so nasprotniki_ce novele o ZZZDR opozarjale_i na tako imenovano teorijo spola, konceptualizirano kot svobodno izbiranje in menjevanje spola, ukinitve mater in očetov ter njihova nadomestitev z »osebami«, torej kot »razspolnjenje« oseb oziroma prisilno respolnjenje v smislu indoktrinacije in spodbujanja eksperimentiranja s spolom oziroma spolne reidentifikacije, za konkretno figuracijo teorije spola pa so se sklicevale_i na »transseksualce in queerseksualce«, pri čemer za zadnje po »teoriji spola« velja, da spol spreminjajo vsakodnevno. Monstruozne figure trans- in queerseksualk_cev so služile ustvarjanju (moralne) panike s konstituiranjem celotnega »naravnega« spolnega reda kot ogroženega in destabiliziranega.

»LGBT je perverzija človeka.« Foto: Nina Perger. Arhiv: Društvo Appareo.

no velja tudi za področje seksualnosti, ki je praviloma omejena na seksualni binarizem heteroseksualnosti – gejevske/lezbične identitete, spregledujoč raznolikost seksualnih identitet, npr. kvir, pan-, bi-, aseksualnost ipd.).

Na podobne protitudarce v odnosu do LGBTQ+ skupin opozarjata tudi Susan Stryker in Talia Bettcher

(2016): intenzivnost protitudarcev sovпада z večjo družbeno vidnostjo in depatologizacijo sicer relativno izključenih LGBTQ+ skupin. Povečevanje števila grafitov »Proti LGBT«, »LGBT je perverzija človeka«, »LGBT degradacija, degeneracija, dedenca!« lahko časovno umestimo v poletje 2015, tj. v čas po parlamentarni potrditvi novele o ZZZDR in v čas odločanja o ustavnosti referendumu o noveli. Ti grafiti se torej neposredno odzivajo na aktualno družbeno dogajanje in na potencialno destabilizacijo prevladujoče hetero- in cisnormativnosti, ki da ju ogrožajo LGBTQ+ skupine – te skupine so označene kot revolucionarne in s tem implicitno kot pretirano agresivne in v svojih zahtevah po enakopravnosti povsem nerazumne.

Ko se »LGBT revolucija« konstruira kot nekaj, kar že poteka (»Ustavimo LGBT revolucijo«, »Stop LGBT revoluciji«), se zahteve LGBTQ+ skupin po enakopravnosti ne glede na seksualno (in spolno) identiteto interpretirajo kot zahteva po privilegijih in kot poskus vsiljevanja določenih vrednot. O diskriminaciji LGBTQ+ skupin se molči, njihovo opozarjanje na zatiranost pa postane omejevanje svobode drugih. Ali kot o poziciji transspolnih oseb zapiše S. Ahmed (2016b: 28): »Figura zatirajoče_ga transspolne_ga aktivistke_a lahko kroži ravno zaradi tega, kar ni razkrito – vsakodnevno izpodbijanje eksistence transspolne osebe«. Vsakdanost nasilja proti LGBTQ+ skupinam je nevidna ravno zaradi samoumevnosti in naturaliziranosti dominantne heteronormativne in cisnormativne vizije sveta, skupaj z njenimi divizijami (družbenimi kategorizacijami) (Bourdieu, 1991), ki tak govor, ki rani, tudi »avtorizira«. Na podobno nevarnost premestitve in diskurzivnega obrata oblastnih in podreditvenih pozicij opozarja tudi Wendy Brown (1995) v svoji kritiki »politike ran« (*politics of wound*), ki jo sicer primarno naslovi na identitetne politike družbenih manjšin, saj naj bi te z lastnimi investicijami v družbene poškodbe te tudi vzdrževale, hkrati pa s politizacijo družbenih ran odpirale možnosti apropria-

cije »družbene bolečine« s strani družbenih skupin na pozicijah moči, saj »izkušnja travme« v politiki ran postane legitimno merilo »resnice«. Ali, kot kažejo primeri grafitov: »LGBT revolucija-v-teku« je z diskurzom privilegiranih družbenih skupin vzpostavljena kot »nevarna« s sklicevanjem na njeno poškodovanje dominantnih družbenih vrednot in s tem privilegiranih družbenih pozicij, za katere proces destabilizacije hetero- in cisnormativnosti postane dokaz »demokratične diktature« in agresivne (pričakovane) vladavine LGBTQ+ manjšine. To sprevračanje je seveda mogoče le, če družbenih »ran« ne mislimo na ozadju družbenih razmerij moči in njihove sedimentiranosti in institucionaliziranosti.

Grafiti so po drugi strani medij, ki skupinam, ki so njihova tarča, omogočajo hitro in učinkovito intervencijo. Zidovi lahko postanejo mesto družbenih bojev, v katerih si tarče sovražnega govora prilaščajo nasprotnikov_ičin jezik – z besedami J. Butler bi lahko rekli_e, da so grafiti odprte možnosti za »nepravo prilaščanje sile žaljivega jezika, da bi se zoperstavili njegovim žaljivim operacijam« (2013: 52). »Prilaščanje sil žaljivega jezika« je ena od strategij spoprijemanja s sovražnim govorom, ki jih Stanley Fish (1997) imenuje »improvizirane strategije doseganja manjših zaporednih taktičnih zmag«, ki oslabijo nasprotnika_co in mu_ji odvzamejo del politične moči. Subverzivnost teh strategij je toliko večja, kolikor odločnejša je zavrnitev podreditve oziroma zavrnitev pozicije žrtve.

Besedna preigravanja, ki redefinirajo sovražne grafito, jih nevtralizirajo in delegitimirajo, so tipičen primer prilaščanja sil govora, ki rani, kar lahko opazimo tudi v analizi obravnavanih grafitov. Ta preigravanja razkrivajo vedno že ogrožen značaj dominantnega diskurza: grafit »Proti LGBT revoluciji« je preoblikovan v »Nismo proti LGBT revoluciji« ali »Nikoli proti LGBT revoluciji«; »Ustavimo LGBT revolucijo«,

»Stop LGBTfobiji <3« Foto: Nina Perger. Arhiv: Društvo Appareo.

ki se je pojavil na več mestih po Ljubljani, pa je bil predelan v »Postavimo LGBT revolucijo« in »Ne ustavimo LGBT revolucije« ali pa mu je bil dodan pripis »Kar poskusite«. Grafiti v slogu »Stop LGBT« so bili predelani v »Stop LGBT fobiji <3«, grafit »Smrt pedrom« pa je bil učinkovito nevtraliziran v emancipatorni govor, in sicer »Poroke, ne smrt pedrom«, medtem ko so grafiti »Ubi pедера« z dodajanjem črk nevtralizirani v »Ljubi pедера«, »Lezbijke na kole« pa v »Pred lezbijke na kolena«. Ti posegi so sicer reaktivni, vendar prav to ves čas opozarja na vitalnost LGBTQ+ skupin in zaveznic_kov, na njihovo duhovitost in upornost, kar je svojevrstno politično sporočilo.

»Ne postavimo LGBT revolucije.« Foto: Nina Perger. Arhiv: Društvo Appareo.

Na intenzivnejše sovražne diskurze se odziva tudi z emancipatornim govorom, ki posega v heteronormativni javni prostor (Berlant in Warner, 1998) in neposredno opozarja ne na konkreten govor, ki rani, kot velja pri zgoraj obravnavanih grafitih, temveč na asimetrično dinamiko družbenih razmerij moči oziroma podreditvenih razmerij. Tako smo lahko sočasno s širjenjem govora, ki rani LGBTQ+ skupine, zaznale_i tudi širjenje emancipatornega govora, ki destabilizira cis- in heteronormativno družbeno strukturiranost in prevladujoče praktične orientacije. Kot primere tega lahko navedemo grafite, kot so »Spolov je nešteto«, »Queer your mind«, »Queer witches«, »Trans = lepota«, »Aseks.cat« (ki se nanaša na aseksualnost

kot eno od seksualnih identitet), »Spolna identiteta ni šala« in »Mojca je deček«, medtem ko so se nekateri drugi grafiti neposredno odzivali tudi na politično dogajanje v zvezi z novelo ZZZDR, npr. »Biblija ≠ Ustava«, »Rajš mam enakospolna starša kukr pa homofoba«, »Jezus je imel dva očeta« in »Proti češpljam, za žizule«.

Oba načina odzivanja, tako odzive na govor, ki rani, kot tudi odzive na pogoje, ki ta govor avtorizirajo, lahko obravnavamo s Certeaujevim konceptom taktik (1988: 37): »Prostor taktik je prostor drugega.« Za taktike je – v nasprotju s stra-

tegijami – namreč značilno, da nimajo svojega družbenega mesta, temveč vanj intervenirajo oziroma vdirajo, a ne na način oblikovane splošne strategije destabiliziranja prostora, ki ni oblikovan po njihovi meri, temveč na način izkoriščanja priložnosti odpiranja razpok v družbenem redu tam in ko se pojavijo: »Razpršene so po terenu dominantnega reda in tuje vzpostavljenim pravilom« (ibid.: 38), pri čemer dislocirajo tudi same poteze dominantnega reda (govor, ki rani) in jih zaobrnejo proti njemu samemu (McNay, 1996).

Sklep

Sovražni govor razumemo kot politično dejanje: utemeljuje se v neenakostih, jih opravičuje in utrjuje ter hkrati deluje kot vez v namišljeni skupnosti somišljenic_kov (Anderson, 2007; Salecl, 1995). Zato mora vsaka regulacija sovražnega govora dosledno upoštevati razmerja moči med družbeno pozicijo izjavljanja in družbeno pozicijo tarče (vključno z zgodovino njene diskriminacije), sicer se lahko hitro sprevrže v svoje nasprotje: da štiti nosilce_ke moči in vladajoče večinske norme in kriminalizira odpore zoper neenakosti.

Ena od taktik sovražnega govora zoper LGBTQ+ skupine, ki je predmet najine analize, je prav to: poskus premestitve žrtve na privilegirano pozicijo. Emancipacijske boje LGBTQ+ skupin zoper diskriminatorno heteronormativnost, spolni binarizem, patriarhalnost in cisnormativnost se namreč interpretira kot boje za privilegije in dominacijo oziroma celo kot boje z dominantne pozicije.

Ta samoviktimizacija, ki apelira k obrambi »naravnega« spolnega reda, pravzaprav odkriva, kar bi želela prikriti: dejansko negotovost, ranljivost dominantne izjavljalske pozicije, ki jo zbujajo že sama vidnost diskriminiranih in diskriminacije same. Seveda ta negotovost in ranljivost dominantne pozicije, ki jo LGBTQ+ in zavezniške skupine s taktiko »prilaščanja sil žaljivega jezika« (Butler, 2013: 53) še potencirajo, ni legitimen razlog za toleriranje žaljivega govora zoper LGBTQ+ skupine; za same diskriminirane družbene skupine in njihove zaveznice_ke, ki s svojim delovanjem razkrivajo nedeterminiranost družbenih razmer in razmerij moči – kar je tudi pogoj upiranja – pa je tako »taktično« delovanje ne le mogoče, temveč tudi nujno.

Literatura

AHMED, SARA (2014): *The Cultural Politics of Emotions*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.

AHMED, SARA (2016a): Interview with Judith Butler. *Sexualities* 0: 1–11. Dostopno na DOI: 10.1177/1363460716629607.

AHMED, SARA (2016b): An Affinity of Hammers. *TSQ: Transgender Studies Quarterly*

- 3(1–2): 22–34. Dostopno na DOI: 10.1215/23289252-3334151.
- BELL, VIKKI (2010): New Scenes of Vulnerability, Agency and Plurality: An interview with Judith Butler. *Theory, Culture & Society* 27(1): 130–152. Dostopno na DOI: 10.1177/0263276409350371.
- BERLANT, LAUREN IN MICHAEL WARNER (1998): Sex in Public. *Critical Inquiry* 24 (2): 547–566. Dostopno na: <http://www.jstor.org/stable/1344178> (14. november 2016).
- BOURDIEU, PIERRE (1991): *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- BROWN, WENDY (1995): *States of Injury: Power and Freedom in Late Modernity*. Princeton: Princeton University Press.
- BUTLER, JUDITH (1996): Burning Acts: Injurious Speech. *The University of Chicago Law School Roundtable* 3(1): 199–221. Dostopno na: <http://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1382&context=roundtable> (1. december 2016).
- BUTLER, JUDITH (1997): *Excitable Speech: A Politics of the Performative*. New York: Routledge.
- BUTLER, JUDITH (1999): Performativity's Social Magic. V *Bourdieu: A Critical Reader*, R. Shusterman (ur.), 113–128. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- BUTLER, JUDITH (2012): Can One Lead a Good Life in a Bad Life? Adorno Prize Lecture. *Radical philosophy* 176: 9–18. Dostopno na: <https://www.radicalphilosophy.com/article/can-one-lead-a-good-life-in-a-bad-life> (1. december 2016).
- BUTLER, JUDITH (2013): O lingvistični ranljivosti. *Problemi* 51(9–10): 5–53. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
- BUTLER, JUDITH (2014): *Rethinking Vulnerability and Resistance*. Dostopno na: <http://www.institutofranklin.net/sites/default/files/files/Rethinking%20Vulnerability%20and%20Resistance%20Judith%20Butler.pdf> (1. december 2016).
- BUTLER, JUDITH (2015a): Introduction. V *Senses of the Subject*, J. Butler, 1–16. New York: Fordham University Press.
- BUTLER, JUDITH (2015b): Merleau-Ponty and the Touch of Malebranche. V *Senses of the Subject*, J. Butler, 36–62. New York: Fordham University Press.
- DE CERTEAU, MICHEL (1988): *The Practice of Everyday Life*. Los Angeles: University of California Press.
- FISH, STANLEY (1997): Boutique Multiculturalism, or Why Liberals Are Incapable of Thinking about Hate Speech. *Critical Inquiry* (23)2: 378–395. Chicago: The University of Chicago.
- GALEOTTI, ANNA ELISABETTA (2009): *Toleranca*. Ljubljana: Založba Krtina.
- MCNAY, LOIS (1996): Michel de Certeau and the Ambivalent Everyday. *Social Semiotics* 6(1): 61–81. Dostopno na DOI: 10.1080/10350339609384464.
- PERGER, NINA (2016): Simbolno nasilje spolnega zaznamovanja v jeziku in praksi upora v visokošolskem prostoru. *Družboslovne razprave* XXXII(81): 41–60.
- SALECL, RENATA (1995): Sovražne besede. *Problemi* 33(1–2): 71–80. Ljubljana: Društvo za teoretsko psihoanalizo.
- STONE, SANDY (2006): The Empire Strikes Back: A Posttranssexual Manifesto. V *Transgender Studies Reader*, S. Stryker in S. Whittle (ur.), 221–235. New York:

Routledge.

STRYKER, SUSAN IN TALIA M. BETTCHER (2016): Introduction: Trans/Feminisms. *TSQ: Transgender Studies Quarterly* 3(1-2): 5-14. Dostopno na DOI: 10.1215/23289252-3334127.

Viri

COUNCIL OF EUROPE, COMMITTEE OF MINISTERS (1997): Recommendation No. R (97)20. Dostopno na: [http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-lgbt_docs/CM_Rec\(97\)20_en.pdf](http://www.coe.int/t/dghl/standardsetting/hrpolicy/other_committees/dh-lgbt_docs/CM_Rec(97)20_en.pdf) (21. november 2016).